

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.7>

УДК 330.342.146(48)(02)

A. B. Shlapak,

*д. е. н., доцент, завідувач кафедри міжнародної економіки, Київський
столичний університет імені Бориса Грінченка*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8697-7039>

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПІ ЯК ПРОЯВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗРУШЕНЬ У МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

A. Shlapak,

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of
International Economics, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University*

HISTORICAL BASIS OF SOCIAL INTEGRATION IN EUROPE AS A TRIGGER OF TRANSFORMATIONAL MOVEMENTS IN THE INTERNATIONAL ECONOMY

Мета статті полягає у дослідженні еволюції становлення соціальної політики ЄС, спираючись на аналіз інституційних засад Європейської соціальної моделі, що дозволить проаналізувати історичні передумови соціальної глобалізації в Європі як складову трансформаційних процесів, що чинять тиск на міжнародну економіку. Управління процесами у соціальній сфері базувалось на директивах та постановах, що сприяли інтеграційним процесам та становленню спільного ринку. Дослідження історичних закономірностей та суперечностей процесів соціальної інтеграції на прикладі європейської інтеграції засвідчує залежність від

пріоритизації наднаціонального регулювання, в числі яких переважали питання економічної інтеграції, економічного розвитку, економічного зростання та утворення робочих місць, тоді як сфера соціального захисту знаходилась під патронатом національних урядів. Встановлено, що на етапі «соціального дефіциту» європейські інститути чітко розмежовували повноваження в управлінні економічними і соціальними процесами, при цьому увага політиків ЄС була здебільшого спрямована на вирішенні економічних та фінансових питань, що супроводжували становлення Валютного союзу, а не на досягненні прогресу у таких сферах соціальної політики, як освіта, охорона здоров'я, пенсії, бідність та соціальна ізоляція. Зміна режиму управління ЄС у соціальній сфері передбачала активну співпрацю у сфері соціальної політики з метою уникнення регуляторної конкуренції, зокрема, «перегонів по низхідній» в питаннях соціальних стандартів. Створення соціального діалогу ЄС тоді розглядалося як необхідний компонент підвищення «соціального виміру внутрішнього ринку» і як спосіб легітимації процесу європейської інтеграції шляхом посилення соціального виміру ЄС. Зміна пріоритетів ЄС призвела до того, що у економічній сфері було запроваджено заходи жорсткої економії як відповідь на загострення платіжних дисбалансів і бюджетного дефіциту; загострення проблем нерівності, бідності і соціального розширення й ізоляції актуалізували важливість регулювання соціальної сфери.

The purpose of the article is to study the evolution of the formation of the social policy of the EU, based on the analysis of the institutional foundations of the European social model, which will allow the analysis of the historical prerequisites of social globalization in Europe as a component of the transformational processes that exert pressure on the international economy. The basis of social integration is the consolidation of social subjects around norms, values, national goals and values. Adherents of integral sociology believe that society should be studied in terms of objective-subjective relationships, that understanding the mechanisms of the integrity of society is possible only by taking into account the factors that influence the unification of people and social groups. The most important factor of social integration is socialization, which is influenced by economic and political integration.

The international economy is a socio-economic and historical system characterized by: integrity (stable interaction of all constituent elements); multiplicity of its constituent elements; presence of a common goal (satisfaction of human needs); structure (presence of the most important proportions, both sectoral and territorial, production); dynamic equilibrium, the quantitative expression of which is economic efficiency; unevenness and asymmetry of development of both the system as a whole and its elements (territorial, temporal, sectoral), including unevenness of endowment with production factors. Accordingly, divergences of social development are an immanent characteristic of the development of the international economy. The social economy consists of a large set of entities that together form the pole of social utility between the public sector and business (capital). All social enterprises are an integral part of the social sphere of the economy, but most enterprises of the social economy are not part of the social group of enterprises. The concept of the solidarity economy became widespread at the end of the 20th century in connection with the expansion of the scope of activities of subjects of the third sector of the economy, involved in the production of goods of social purpose, which are important in the process of forming a decent standard of living and should be available to all sections of the population, regardless of income levels and their purchasing power. That is why the government is directly involved in the process of production and distribution of goods of these categories. Its participation is implemented either by buying and providing certain categories of goods to the population free of charge, or by subsidizing their producers, ensuring that prices are kept at the lowest level (equal to, below the market). Based on the consolidated principles of general welfare, the state must guarantee the provision of a number of goods and services, including medical and educational ones, at a high level. A similar level of social services sufficient to support a decent standard of living is currently guaranteed by most of the developed countries of the world. However, recently, new social needs have arisen, which are not sufficiently covered by either the state or traditional capitalist sectors of the economy, and which affect numerous population groups that are at risk of social isolation.

Ключові слова: міжнародна економіка, історичний контекст, соціальна інтеграція, Європейська соціальна модель, ЄС, соціалізація, соціальна політика, інституційні умови, глобалізація, економічний розвиток, соціальний розвиток, соціально-економічна система, інклюзія, трансформація.

Keywords: international economy, historical context, social integration, European social model, EU, socialization, social policy, institutional conditions, globalization, economic development, social development, socio-economic system, transformation.

Постановка проблеми. Період у 30 років між повоєнними 1945 і 1975 роками, коли Європа стала свідком безпрецедентного періоду зростання, стабільності та соціальної згуртованості, отримав назву «trente glorieuses» (укр. «три десятиліття слави»). У цей період управління процесами у соціальній сфері базувалось на директивах та постановах, що сприяли інтеграційним процесам та становленню спільного ринку. Створення Європейського соціального фонду сприяло фінансуванню програм зі скорочення безробіття, заохоченню соціальної інклюзії й ліквідації гендерних розривів шляхом інтеграції жінок у ринок праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. К. Нельсон, Д. Фредрікссон, Т. Корпі, В. Корпі, Дж. Палме і О. Шеберг розробили базу даних показників соціальної політики [1] SPIN. М. Відякіна [2] і Н. Резнікова [3] вивчали адаптивність європейської соціальної моделі до українських реалій, враховуючи відмінність соціально-економічних систем досліджуваних країн і акцентуючи на важливості технологічних змін для розвитку міжнародних ринків праці [4] і системи міжнародних економічних відносин зокрема [5]. О. Приятельчук [6; 7] вивчала специфіку соціалізації економіки із врахуванням історичних особливостей становлення її регіональних проявів. О. Булатова [8] глибоко дослідила розвиток європейської інтеграційної моделі, зосередивши свій дослідницький ракурс на історичних засадах даного процесу. О. Іващенко [9] виокремила тригери глобалізаційних протиріч та висловила гіпотези щодо їхнього впливу на міжнародну економіку. Н. Павліха, І. Цимбалюк, О. Уніга,

Л. Коцан, А. Савчук [10] проаналізували специфіку становлення економіки добробуту із врахуванням глобалізаційних змін. М. Вольф [11] відзначив роль інститутів та інституцій у розвитку міжнародної економіки, акцентувавши на важливості соціальної інтеграції як чинника розвитку людського капіталу як одного із факторів виробництва, що впливає на продуктивну спроможність країн. О. Базелюк, О. Яценко, І. Бібла, Н. Карасова і В. Ніценко [12], спираючись на емпіричні дані, аргументували залежність між інтеграційними процесами та рівнем добробуту, що впливає на соціально-економічний розвиток держав.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні еволюції становлення соціальної політики ЄС, спираючись на аналіз інституційних засад Європейської соціальної моделі, що дозволить проаналізувати історичні передумови соціальної глобалізації в Європі як складову трансформаційних процесів, що чинять тиск на міжнародну економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження історичних передумов розвитку соціальної інтеграції в ЄС дозволяє виокремити чотири етапи становлення соціальної політики ЄС (див. Рис.1). Перший етап (1950-1970-і роки) становлення Європейської соціальної моделі (ЕСМ) розпочався з Римського договору та створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) у 1957 році.

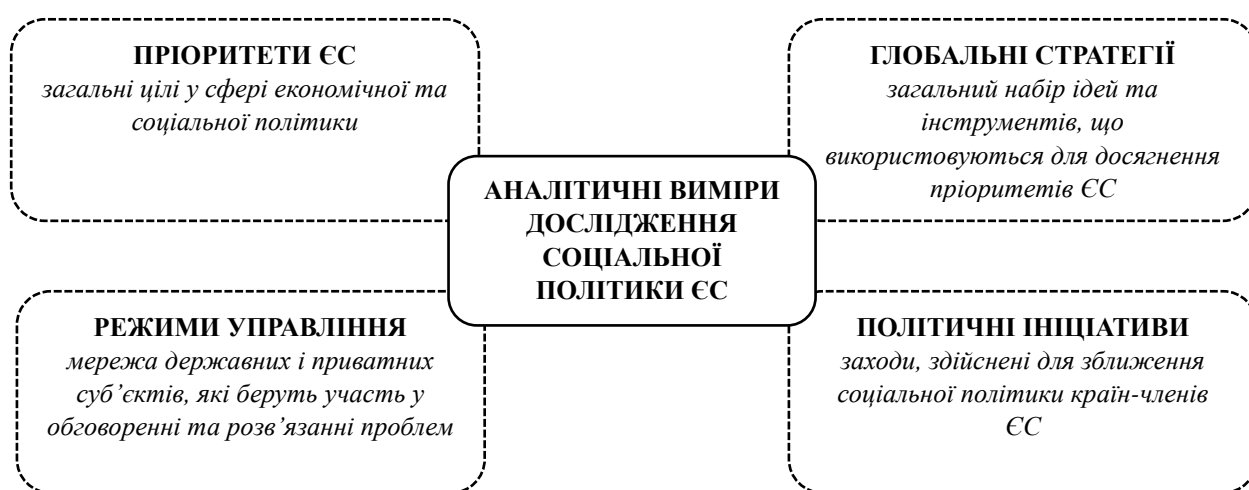

Рис.1. Аналітичні виміри дослідження соціальної політики ЄС

Джерело: укладено автором

На першому етапі серед пріоритетів наднаціонального регулювання переважали питання економічної інтеграції, економічного розвитку, економічного зростання та утворення робочих місць, тоді як сфера соціального захисту знаходилась під патронатом національних урядів (див. Рис.2).

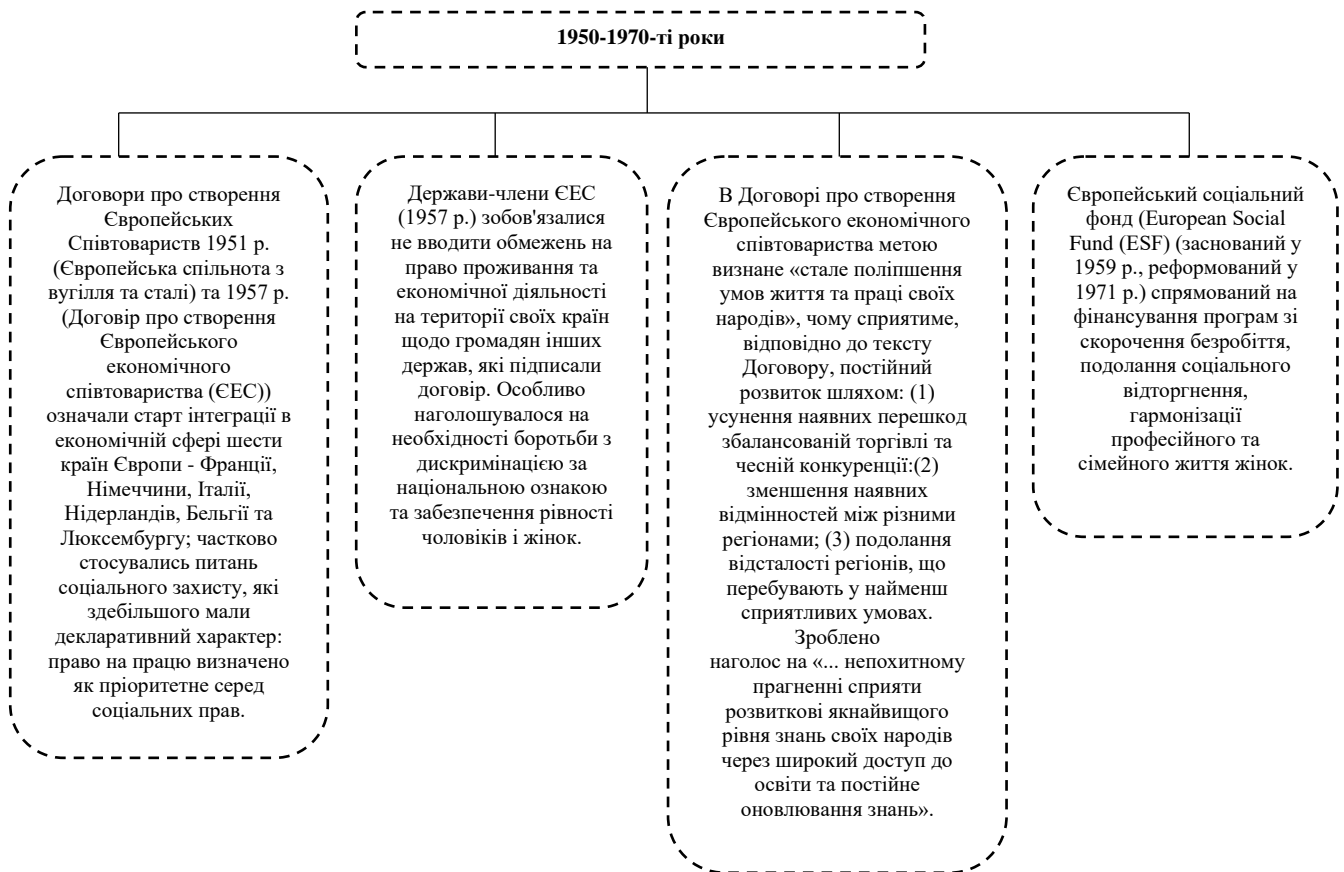

Рис. 2. Інституційні засади становлення ЄСМ в 1950-1970 рр.

Джерело: укладено автором

Як зауважує К. Армстронг, на першому етапі — етапі «соціального дефіциту» — європейські інститути чітко розмежовували повноваження в управлінні економічними і соціальними процесами, при цьому увага політиків ЄС була здебільшого спрямована на вирішенні економічних та фінансових питань, що супроводжували становлення Валютного союзу, а не на досягненні прогресу у таких сферах соціальної політики, як освіта, охорона здоров'я, пенсії, бідність та соціальна ізоляція [13]. Ініціативи соціальної політики на рівні ЄС, таким чином, здебільшого стосувалися ринку праці, зокрема, його регулювання в частині забезпечення вільного пересування працівників між державами-членами в рамках становлення Спільного ринку. Зокрема, ЄЕС в особі представників шести країн-засновників – Франції, Італії, Бельгії,

Німеччини, Люксембургу та Нідерландів – узгодили прийняття принципу недискримінації за громадянством при визначенні умов праці, призначенні соціальних виплат з метою підвищення мобільності працівників.

Програма соціальних дій 1974 року розширила участь соціальних партнерів (*роботодавців, працівників, представників профспілок, урядовців*) в обговоренні економічних та соціальних рішень, що приймались в межах ЄЕС, тоді як Постанова 1408/71 «Про застосування схем соціального забезпечення до працюючих осіб та їхніх родин, що переміщуються всередині Співтовариства» [14] поставила під сумнів територіальний принцип національних систем добробуту та запровадила принцип експортованості допомоги. З відмовою від вимог громадянства при доступі до схем соціального забезпечення відбулась трансмісія деяких соціальних прав між державами-членами. М. Феррера відзначає, що інституційна основа, створена на цьому етапі, з чотирма свободами та правилами конкуренції, з одного боку, та Постановою 1408/71, з іншого боку, сприяла обмеженню національного суверенітету у сфері соціального захисту. Окреслене дає М. Феррері привід концептуалізувати європейський соціальний порядок денний у цей період як соціал-демократичний проєкт, спрямований на реагування поширення неофіційних страйків та зростання, а не як посилення соціального виміру проєкту ЄС як такого [15].

На другому етапі (1980-ті-1990-ті роки) відбулася зміна режиму управління ЄС у соціальній сфері, і представники урядів країн-членів ЄЕС почали більш активно співпрацювати у сфері соціальної політики з метою уникнення регуляторної конкуренції, зокрема, «перегонів по низхідній» в питаннях соціальних стандартів (див. Рис.3). У 1986 р. вперше було анонсовано завдання формування єдиного соціального простору в межах Співтовариства, і це рішення символізувало собою початок створення єдиної зони захисту соціальних прав у рамках ЄС. На початку формування Спільної соціальної політики (ССП) економічні та соціальні питання розвитку були тісно взаємопов'язані і доповнювались рекомендаціями урядам щодо сприяння розвитку малого і середнього бізнесу, підтримки наукових досліджень і

заохочення технологічного розвитку, що у підсумку мало б результуватись у покращенні добробуту громадян.

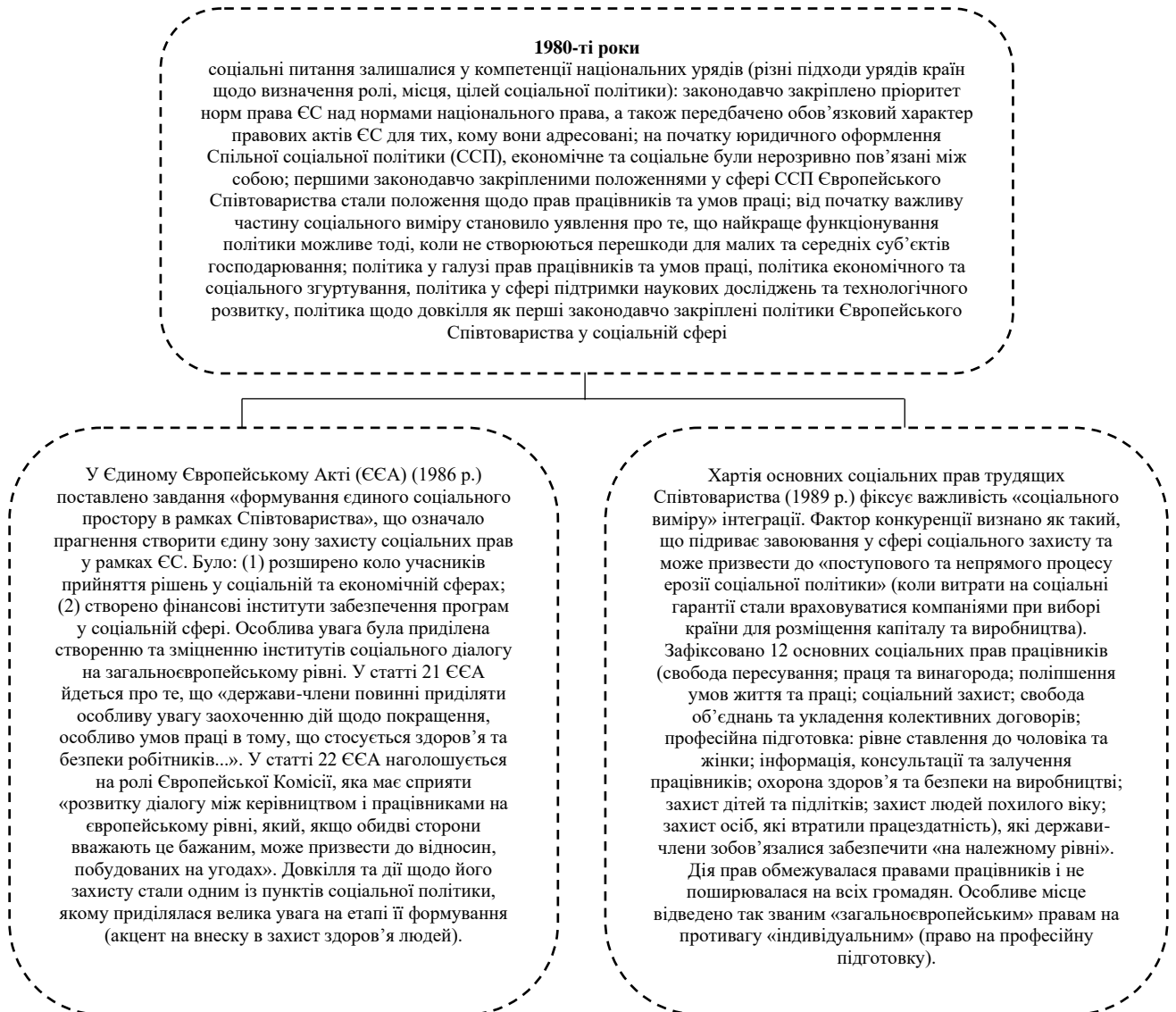

Рис. 3. Інституційні засади становлення ЄСМ у 1980 рр.

Джерело: укладено автором

Особливо важливу роль у поступовому формуванні соціального простору ЄС відіграли Комісія Делора (1985–1995 роки) та Амстердамський договір (1997 року). Президентство Жака Делора в Європейській комісії (ЄК) як у виконавчому органі ЄС (1985-1995 рр.) призвело до зміни пріоритетів ЄС, і ЄК сформулювала дискусію в ЄС щодо необхідності «соціального регулювання національних ринків». Завершення створення Європейського економічного простору і формування єдиного ринку (1992 р.) та перехід до реалізації Економічного та валютного союзу (ЕВС) укріпили переконання Ж. Делора в

тому, що єдиний ринок не може бути повністю завершений без підвищення рівня соціальної згуртованості, якої не досягти без підтримки як роботодавців, так і профспілок. У той же час соціалістична партія у Франції та соціал-демократичні уряди у Великій Британії та Німеччині виступали за новий та інклюзивний підхід до управління соціальною політикою у всіх державах-членах, заснований на наближенні до «найкращих практик», а не на гармонізації законодавства. Як наслідок, у цей період стали актуальними питання соціальної політики та ринку праці. Четверта хвиля розширення, коли у 1995 році три країни із високорозвиненими та інклюзивними моделями соціального захисту, високими рівнями соціальних витрат і впливовими профспілками – Австрія, Фінляндія та Швеція – зрештою приєдналися до ЄС, опосередковано зумовила запит на (ре)структуризацію соціального простору ЄС (див. Рис.3). У цій ситуації, коли і Комісія Делора, і держави-члени виступали за більш соціальну Європу, головним зусиллям у соціальній сфері було прийняття у грудні 1989 року «Хартії Співтовариства про основні соціальні права трудящих», яка згодом була включена до Маастрихтського договору як «Протокол соціальної політики» [16, р.106] у 1992 році. На думку М. Дейлі [17; 18], Протокол спричинив серйозні зміни в управлінні соціальною політикою ЄС: розширив голосування кваліфікованою більшістю із питань захисту здоров'я та безпеки працівників та умов їх праці; дозволив профспілкам втручатися у формування порядку денного соціальної політики ЄС.

Період Делора призвів до ухвалення нової ініціативи управління, а саме Європейського соціального діалогу (ЄСД), який згодом був закріплений у Маастрихтському договорі у 1993 році. Європейський соціальний діалог передбачав взаємодію між різними представниками соціальних партнерів ЄС (профспілками та роботодавцями) та отримав значний імпульс у 1998 році зі створенням так званих «Європейських галузевих комітетів соціального діалогу», які заклали основу для зміцнення співпраці між інститутами ЄС, державами-членами та соціальними партнерами.

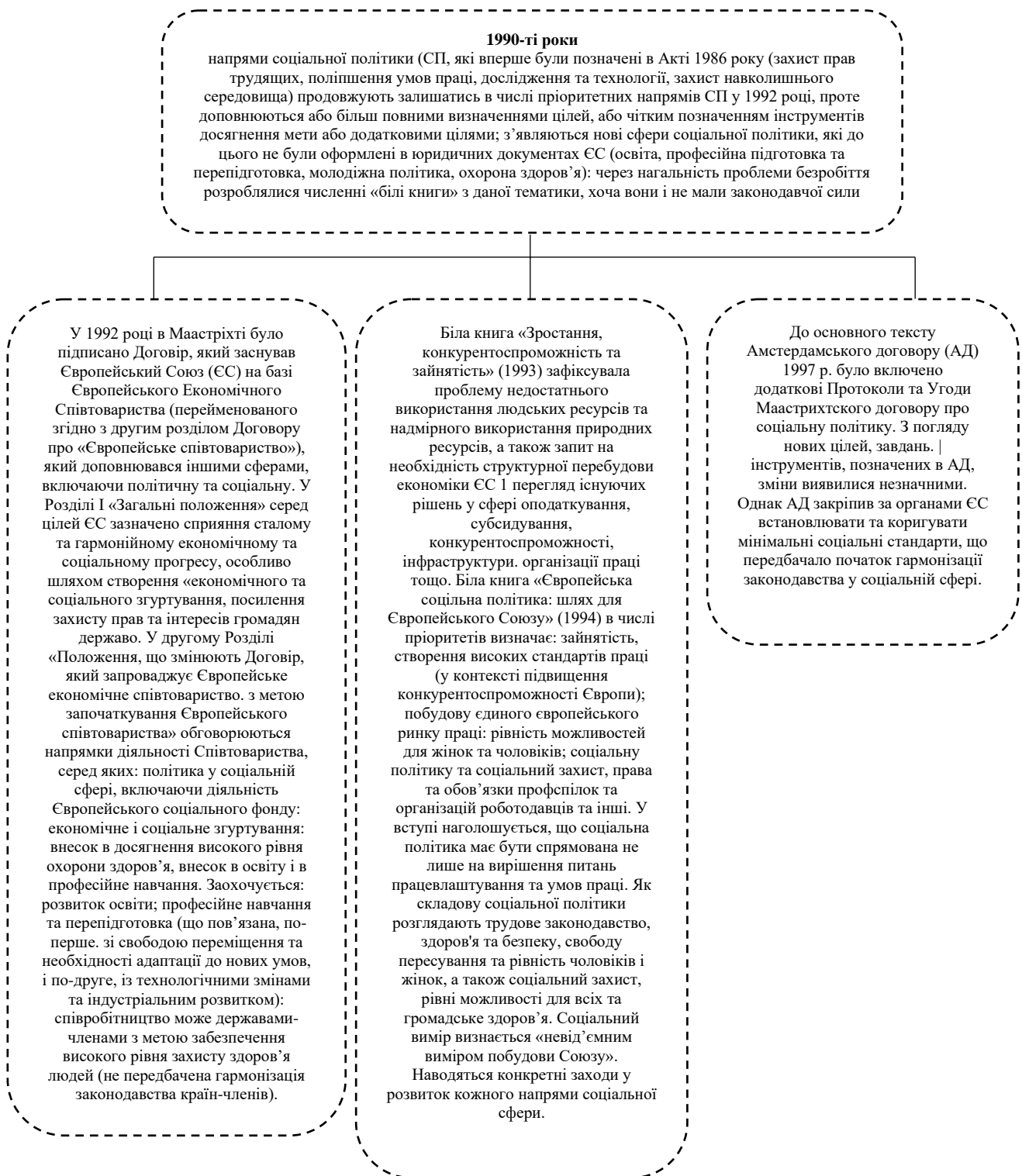

Рис. 4. Інституційні засади становлення ЄСМ в 1990-ті роки

Джерело: укладено автором

Створення соціального діалогу ЄС тоді розглядалося як необхідний компонент підвищення «соціального виміру внутрішнього ринку» [12] і як спосіб легітимації процесу європейської інтеграції шляхом посилення соціального виміру ЄС [19] (див. Рис.4, Рис.5).

2000-2010-ті роки

соціальна сфера стає повноцінним напрямом діяльності ЄС, а вирішення її проблем - пріоритетним завданням: визнаються відмінності у стартових позиціях у країнах-членах ЄС, що передбачає необхідність розробки власних моделей розвитку, встановлення національних цілей для збільшення рівня зайнятості: визнається право країн-членів встановлювати фундаментальні принципи їх систем соціального захисту, люди визнаються головною цінністю; інвестиції в розвиток людського капіталу і в розвиток держави добробуту визначено фактором розвитку економіки знань, яка має стати ключем до вирішення соціальних проблем безробіття, соціального відокремлення (антинклюзії) та бідності; питання у сфері зайнятості, освіти та професійної підготовки, здоров'я вирішуються за допомогою Структурних Фондів; встановлюються конкретні часові рамки для виконання задекларованих цілей; визнається принцип субсидарності при інституціоналізації соціальних питань, в процес якої залучені не лише інститути ЄС (Європарламент, Єврокомісія та Європейська рада), а й країни-учасниць, місцева та регіональна влада, соціальні партнери, представники громадянського суспільства і бізнесу, заохочується, аби країни-члени забезпечували впровадження на національному рівні актів, схвалених Європейською Радою, а також імплементації зазначених цілей та напрямів соціальної політики до національних, регіональних та місцевих політиків шляхом встановлення специфічних цілей та шляхом вжиття заходів, які б брали до уваги національні, регіональні чи місцеві відмінності розвитку, створюється наднаціональний консультативний орган - Комітет соціального захисту, який є майданчиком для обговорення питань соціальної сфери.

Лісабонська стратегія-2010% (2000) проголосила основні цілі розвитку ЄС на 10 років, в числі яких: підготовка переходу до економіки знань: модернізація ЄСМ за допомогою стимулювання інвестицій у людей і за рахунок: (1) розвитку освіти та професійної підготовки впродовж життя як фундаментальної компоненти ЄСМ побудови активного працевлаштованого суспільства, модернізації соціального захисту, підтримки соціальної інклюзії та (2) побудови активної держави добробуту. За мету ставилось: вдвічі зменшити кількість людей віком від 18 до 24 років, які мають лише загальну середню освіту та не зайняті у подальшій освіті та професійній підготовці: збільшити рівень зайнятості з 61% до 70% до 2010 року, збільшити рівень зайнятості жінок з 51% до 60% до 2010 року

Соціальний порядок денний (Social Agenda, СПД2020) визнано «важливим кроком на шляху до посилення та модернізації ЄСМ, що характеризується нерозривним зв'язком між економічним процвітанням та соціальним прогресом». СПД називають першою європейською програмою соціальної політики, повністю спрямованою на взаємодію між економічною, соціальною політикою та політикою зайнятості. Підкреслюється подвійна мета соціальної політики, яка полягає в тому, що дана політика визнається як один із виробничих факторів економіки ЄС, і в той же час соціальна політика має свої специфічні цілі, як то: захист особистості, зменшення нерівності, соціальне згуртування. Серед напрямів СПД: збільшення кількості та покращення якості роботи; створення балансу між мобільністю та безпекою; боротьба з бідністю та всіма формами соціальної виключеності та дискримінації з метою підтримки соціальної інтеграції; модернізація соціального захисту; підтримка гендерної рівноправності: посилення тих аспектів соціальної політики, які стосуються розширення ЄС.

Ніщський договір (2001) (який вніс зміни до Маастрицького та Римського договорів) містить низку нових статей, що стосуються соціальної сфери: (1) ст. 137 описує механізми підтримки та стимулювання діяльності країн-членів у таких сферах: (а) поліпшення виробничого середовища з метою захисту здоров'я робітників та забезпечення їх безпеки; (б) умови праці; (в) соціальна безпека та соціальний захист робітників; (г) захист робітників при закінченні строку їх трудового договору; (д) інформування та консультації робітників; (е) колективний захист інтересів робітників та роботодавців; (ж) умови зайнятості для представників третіх країн, які легально проживають на території Співтовариства; (з) інтеграція осіб, виключених із ринку праці; (і) рівність між чоловіками та жінками щодо можливостей на ринку праці; (к) боротьба із соціальною виключеністю; (л) модернізація систем соціального захисту; (2) ст. 144 визнає створення Комітету соціального захисту з консультативним статусом для сприяння взаємодії з політики соціального захисту між країнами-членами та ЄК.

Рис. 5. Інституційні засади становлення ЄСМ в 2000-2010 рр.

Джерело: укладено автором

Третій етап (2000-2009 рр.) характеризувався зміною пріоритетів ЄС: з одного боку, в економічній сфері було запроваджено заходи жорсткої економії як відповідь на загострення платіжних дисбалансів і бюджетного дефіциту; з іншого боку, загострення проблем нерівності, бідності і соціального розшарування й ізоляції актуалізували важливість регулювання соціальної сфери. Лісабонська стратегія (2000 р.) стала переломним моментом у розвитку

соціальної політики на рівні ЄС, легітимізуючи курс на розвиток економіки знань, що мала б сприяти посиленню конкурентоспроможності країн-членів ЄС на світових ринках та вирішенню спільних для всіх держав-членів соціально-економічних проблем, таких як зменшення продуктивності, безробіття, бідність та соціальна ізоляція. Нова стратегія передбачала триангуляцію економічної політики, політики зайнятості та соціальної політики як однаково важливих та взаємодоповнюючих стовпів на шляху до створення нової моделі сталого зростання ЄС (див. Табл.1).

Таблиця 1. Інституційне забезпечення соціальної політики у ЄС

Інституційне забезпечення соціальної політики	Угода про ЄЕС, 1957	Єдиний європейський акт, 1986	Маастрихтська угода, 1992	Амстердамська угода, 1997	Ніццький договір, 2001
заходи із покращення співробітництва між державами	-	-	-	-	++
Заходи стимулювання для боротьби з дискримінацією	-	-	-	-	++
дії проти дискримінації за ознакою статі, раси, етнічного походження, переконань, інвалідності, віку, сексуальної орієнтації	-	-	-	+	+
Заходи боротьби із соціальною дискримінацією	-	-	-	++	++
заходи, що забезпечують рівні можливості для жінок і чоловіків	-	-	-	++	++
координація політики зайнятості	-	-	-	++	++
фінансування політики зайнятості	-	-	+	+	-
соціальне забезпечення і захист робітників	-	-	+	+	+
захист робітників у випадку розірвання трудової угоди	-	-	+	+	+
представлення колективних інтересів	-	-	+	+	+
працевлаштування громадян третіх країн	-	-	+	+	+
умови праці (спільні)	-	-	++	++	++
консультування працівників	-	-	++	++	++
гендерна рівність для робочої сили	-	-	++	++	++
інтеграція на ринку праці	-	-	++	++	++
робоче середовище (здоров'я і безпека)	-	++	++	++	++
координація соціального забезпечення	+	+	Вплив не виявлено	+	+
вільний рух робочої сили	++	++	Вплив не виявлено	++	++

Примітка: ++ прийняття (кваліфікованою) більшістю голосів; + потрібна одностайність; - не згадано

Джерело: [20]

Четвертий етап становлення соціальної політики ЄС починається із 2010 року, який став поворотним для ЄС після світової фінансової кризи (2008-2010 рр.) [21], глобальної рецесії (2009 р.) [22] і європейської боргової кризи (2010-2012 рр.). Завершення другої фази реалізації Лісабонської стратегії (2005-2008) [23] ознаменувалось прийняттям нової всеосяжної Стратегії «Європа 2020», спрямованої на розвиток партнерства для «розумного, сталого та інклюзивного зростання». Схвалена 27 главами держав і урядів ЄС у червні 2010 року, нова стратегія була спрямована на досягнення окремих соціальних цілей і символізувала собою продовження поступової координації соціальної політики в межах ЄС. «Європа 2020» складалася з трьох основних елементів: цілей, флагманських ініціатив та керівних принципів. Європейська Рада встановила загальні цілі, які мали бути досягнуті до 2020 року, у сферах зайнятості, наукових досліджень та розробок, зміни клімату та використання енергії, освіти із акцентом на зменшенні проявів бідності та соціальної ізоляції із зобов'язанням вивести із бідності 20 зі 120 мільйонів громадян ЄС до 2020 року.

Висновки. Відмінність «Європи 2020» від Лісабонської стратегії з позицій сприйняття важливості соціалізації інтеграційних процесів полягає в наступному: (1) «Європа-2020» підтвердила важливість зайнятості та соціальних питань як на національному рівні, так і на рівні ЄС, хоча ухил у бік бюджетної консолідації та відновлення економіки у перші роки нової стратегії призвів до підпорядкування соціальних питань та цілей зайнятості економічній адженді після серії криз; (2) «Європа-2020» встановила конкретні кількісно-вимірювані цілі у п'яти різних галузях політики з акцентом на боротьбі із бідністю та соціальною ізоляцією; (3) «Європа-2020» змінила інструментарій соціальної політики, змістивши акцент на бідність та соціальну ізоляцію, тоді як пенсії та охорона здоров'я (майже) зникли із соціального виміру ЄС; (4) призупинка діяльності соціально-орієнтованих ВМК фактично дистимулювала процес надання соціальної звітності в рамках соціально-економічної координації.

У 2012-2013 роках було анонсовано ряд ініціатив, покликаних посилити соціальний вимір ЄС, і у 2015 році Комісія Юнкера переглянула підходи до

Європейського Семестру (з 2010 року інструмент координації економічної політики ЄК на основі детального аналізу програм економічного розвитку та структурних трансформацій держав-членів ЄС, що передбачає формування для більшості із них пулу рекомендацій про використання ресурсів бюджету на наступний рік) в частині важливості його соціальної складової, що легітимізувало залучення Європейського парламенту, національних парламентів та соціальних партнерів до обговорення економічних та соціальних проблем і заходів політики при формуванні національних бюджетів та розгляд проблем зайнятості та соціальних питань у Щорічному дослідженні росту (*Annual Growth Survey, AGS*) [24]. Комісія Юнкера наполягала на сильнішій соціальній програмі, яка не лише виправила б соціальні наслідки економічної кризи, а й відновила довіру громадян до Європи, ознаменувала подальшу «соціалізацію» політики і процедур управління в ЄС. Проведений аналіз засвідчив, що ЄСМ – це динамічний концепт, в рамках якого пріоритизується: (1) одночасний економічний та соціальний розвиток; (2) акцент на інновації та економіку, засновану на знаннях; (3) активна політика зайнятості; (4) гідний рівень життя; (5) рівність, солідарність, субсидіарність; (6) соціальний діалог та соціальна інклюзія; (7) соціальна інтеграція. ЄСМ виходить за межі регулювання соціальних процесів, адже впливає на виробництво, зайнятість та продуктивність – і, отже, на зростання та конкурентоспроможність, а також на всі інші цілі економічної політики, зосереджуючись на розвитку НДДКР, людського капіталу та якнайшвидшого поширення нових екологічно чистих технологій.

Література

1. The Social Policy Indicators (SPIN) database / K. Nelson, D. Fredriksson, T. Korpi, W. Korpi, J. Palme, O. Sjöberg. *International Journal of Social Welfare*. 2020. Vol. 29(3). P. 285-289.
2. Відякіна М.М., Резнікова Н.В. Реформування соціальної сфери європейських країн та проблеми пошуку українського вектору соціального розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2010. № 3(3). С. 200-204.

3. Резнікова Н.В. До питання про адаптивність європейської соціальної моделі до українських реалій. *Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект*. 2009. С. 1226–1234.

4. Рубцова М.Ю., Резнікова Н.В. Проблема підвищення продуктивності праці людини та розвитку її компетентностей в умовах роботизації сфер виробництва та послуг. *Ефективна економіка*. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6634>

5. Резнікова Н.В. Міжнародні економічні відносини в епоху глобалізації: історико-теоретичні аспекти сучасних світогосподарських зв'язків. *Економіка України*. 2020. № 12. С. 77-80.

6. Приятельчук О.А. Скандинавський регіон світового господарства: Феномен соціалізації економіки: монографія. Київ: ВАДЕКС, 2019. 416 с.

7. Приятельчук О.А. Формування інклюзивності ринку праці скандинавського регіону. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 5(1). С. 182-189.

8. Булатова О.В. Розвиток європейської інтеграційної моделі в контексті формування інноваційної конкурентоспроможності країн. *Економічний простір*. 2014. № 84. С. 5-14.

9. Резнікова Н.В., Іващенко О.А. Інтеграційні прояви незалежності: ризику регіональної взаємозалежності в контексті протиріч глобалізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 6. С. 7-11.

10. Економіка добробуту: регулювання доходів населення та розвиток ринку праці: монографія / Н.В. Павліха, І.О. Цимбалюк, О.В. Уніга, Л.М. Коцан, А.Ю. Савчук. Луцьк : ВежаДрук, 2022. 212 с.

11. Wolfe M. Social integration: Institutions and actors. 1994. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/148792/1/862573882.pdf>

12. International integration processes influence on welfare of country / O. Bazaluk, O. Yatsenko, N. Reznikova, I. Bibla, N. Karasova, V. Nitsenko. *Journal of Business Economics and Management*. 2022. Vol. 23(2). P. 382–398.

13. Armstrong K.A. EU Social Policy and the Governance Architecture of Europe 2020. *Transfer: European Review of Labour and Research*. 2012. Vol. 18(3). P. 285–300.

14. Regulation (EEC) 1408/71 of the Council of 14 June 1971 on the application of social security schemes to employed persons and their families moving within the Community // EU Monitor. 1971. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi8rm2ue16zb>

15. Ferrera M. The boundaries of welfare: European integration and the new spatial politics of social protection. Oxford: Oxford University Press, 2005. URL: <https://academic.oup.com/book/12330>

16. Lapeyre J. The European social dialogue The history of a social innovation (1985-2003). 2018. URL: <https://www.etui.org/sites/default/files/Social-dialogue-Lapeyre-WEB.pdf>

17. Daly M. Whither EU Social Policy? An Account and Assessment of Developments in the Lisbon Social Inclusion Process. *Journal of Social Policy*. 2007. Vol. 37(1). P. 1–19.

18. Daly M. Paradigms in EU Social Policy: a Critical Account of Europe 2020. *Transfer: European Review of Labour and Research*. 2012. Vol. 18(3). P. 273–284.

19. Modigliani F. The role of intergenerational transfers and life cycle saving in the accumulation of wealth. *Journal of Economic Perspectives*. 1988. Vol. 2(2). P. 15–40.

20. Golinowska S., Żukowski M. Diversity and Commonality in European Social Policies: The Forging of a European Social Model. 2009. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/warschau/06223.pdf>

21. Резнікова Н.В., Відякіна М.М. Стабілізаційні програми ЄС як відповідь світовій фінансовій кризі. 2009. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/24623>

22. Резнікова Н.В., Іващенко О.А. Сучасна глобальна криза як трансформаційна ознака цивілізаційних змін. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. №6. С. 47–53.

23. European Parliament. Briefing note for the meeting of the EMPL Committee 5 October 2009 regarding the exchange of views on the Lisbon Strategy and the EU cooperation in the field of social inclusion. 2009. URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/lisbonstrategybn_/lisbonstrategybn_en.pdf

24. European Commission. Completing Europe's Economic and Monetary Union: Commission Takes Concrete Steps to Strengthen EMU. 2015. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5874

References

1. Nelson, K., Fredriksson, D., Korpi, T., Korpi, W., Palme, J. and Sjöberg, O. (2020), "The Social Policy Indicators (SPIN) database", *International Journal of Social Welfare*, vol. 29, no. 3, pp. 285-289.

2. Vidyakina, M. and Reznikova, N. (2010), "Reforming the Social Sphere of European Countries and the Problems of Finding a Ukrainian Vector of Social Development", *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, vol. 3, no. 3, pp. 200-204.

3. Reznikova, N. (2009), "On the issue of adaptability of the European social model to Ukrainian realities", *Problemy rozvytku zovnishnoekonomichnykh zviazkiv i zaluchennia inozemnykh investytsii: rehionalnyi aspekt*, pp.1226–1234.

4. Rubtsova, M. and Reznikova, N. (2018), "The problem of human's labor productivity enhancement and the development of his competencies in the conditions of robotization in production and service sectors", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6634> (Accessed 31 Jul 2024).

5. Reznikova, N., (2020), "International economic relations in the era of globalization: historical and theoretical aspects of modern world economic relations", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 12, pp. 77–80.

6. Pryyatelchuk, O. (2019), *Skandynavs'kyj rehion svitovoho hospodarstva: Fenomen sotsializatsii ekonomiky* [The Scandinavian region of the world economy: The phenomenon of socialization of the economy], VADEKS, Kyiv, Ukraine.

7. Pryyatelchuk, O. (2018), “Formation of labour market inclusiveness in Nordic region”, *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, vol. 1, no. 5, pp. 182-189.

8. Bulatova, O. (2014), “Development of the European integration model in the context of the formation of innovative competitiveness of countries”, *Ekonomichnyi prostir*, vol. 84, pp. 5-14.

9. Reznikova, N. and Ivashchenko, O. (2016), “Integration manifestations of neo-dependence: risks of regional interdependence in the context of globalization controversies”, *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*, vol. 6, pp. 7–11.

10. Pavlikha, N., Tsybaliuk, I., Uniha, O., Kotsan, L. and Savchuk, A. (2022), *Ekonomika dobrobutu: rehuliuвання dokhodiv naseleння ta rozvytok rynku pratsi* [Welfare economics: income regulation and labor market development], VezhaDruk, Luts'k, Ukraine.

11. Wolfe, M. (1994), “Social integration: Institutions and actors”, available at: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/148792/1/862573882.pdf> (Accessed 31 Jul 2024).

12. International integration processes influence on welfare of country / O. Bazaluk, O. Yatsenko, N. Reznikova, I. Bibla, N. Karasova, V. Nitsenko. *Journal of Business Economics and Management*, Vol. 23(2), pp. 382–398.

13. Armstrong, K.A. (2012), “EU Social Policy and the Governance Architecture of Europe 2020”, *Transfer: European Review of Labour and Research*, vol. 18(3), pp. 285–300.

14. The official site of EU Monitor (1971), “Regulation (EEC) 1408/71 of the Council of 14 June 1971 on the application of social security schemes to employed persons and their families moving within the Community”, available at: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vi8rm2ue16zb> (Accessed 31 Jul 2024).

15. Ferrera, M. (2005), *The boundaries of welfare: European integration and the new spatial politics of social protection*, Oxford University Press, Oxford, UK.

16. Lapeyre, J. (2018), “The European social dialogue The history of a social innovation (1985-2003)”, available at: <https://www.etui.org/sites/default/files/Social-dialogue-Lapeyre-WEB.pdf> (Accessed 31 Jul 2024).

17. Daly, M. (2007), “Whither EU Social Policy? An Account and Assessment of Developments in the Lisbon Social Inclusion Process”, *Journal of Social Policy*, vol. 37(1), pp. 1–19.

18. Daly, M. (2012), “Paradigms in EU Social Policy: a Critical Account of Europe 2020”, *Transfer: European Review of Labour and Research*, vol. 18(3), pp. 273–284.

19. Modigliani, F. (1988), “The role of intergenerational transfers and life cycle saving in the accumulation of wealth”, *Journal of Economic Perspectives*, vol. 2, no. 2, pp. 15–40.

20. Golinowska, S. and Żukowski, M. (2009), “Diversity and Commonality in European Social Policies: The Forging of a European Social Model”, available at: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/warschau/06223.pdf> (Accessed 31 Jul 2024).

21. Reznikova, N. and Vidyakina, M. (2009), “EU stabilization programs as a response to the global financial crisis”, available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/24623> (Accessed 31 Jul 2024).

22. Reznikova, N. and Ivashchenko, O. (2010), “The current global crisis as a transformational sign of civilizational change”, *Current economic problems*, vol. 6, pp. 47-53.

23. European Parliament (2009), “Briefing note for the meeting of the EMPL Committee 5 October 2009 regarding the exchange of views on the Lisbon Strategy and the EU cooperation in the field of social inclusion”, available at: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/lisbonstrategybn_/lisbonstrategybn_en.pdf (Accessed 31 Jul 2024).

24. European Commission (2015), “Completing Europe’s Economic and Monetary Union: Commission Takes Concrete Steps to Strengthen EMU”, available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5874 (Accessed 31 Jul 2024).

Стаття надійшла до редакції 31.07.2024 р.